

DE BESCHERMING VAN minderheids- aandeelhouders

1 De bescherming van minderheidsaandeelhouders in andere dan beursgenoteerde bedrijven en bedrijven die een publiek beroep doen op het spaarwezen berust op een combinatie van principes die voortvloeien uit het gemene recht, voornamelijk het aansprakelijkheidsrecht, en bijzondere voorzieningen die zijn ingesteld door de Vennootschappenwet.

De meeste van die voorzieningen gelden trouwens ook voor de beursgenoteerde bedrijven en bedrijven die een publiek beroep doen op het spaarwezen en voegen zich op die manier bij de regels die de wetgever oplegt specifiek voor die bedrijven. Voor de besloten vennootschappen is er alleen *190quater*, dat in bepaalde omstandigheden een gedwongen terugkoop van minderheidsaandelen in ons recht invoert, evenals art. *190ter* dat een omgekeerde voorziening invoert.

Die mechanismen kunnen eventueel aangevuld worden met specifieke statutaire regels die, bijvoorbeeld, aandelen categorieën instellen waar bepaalde rechten aan vasthangen of die binnen bepaalde of alle organen quorumregels of regels voor een gekwalificeerde meerderheid invoeren.

2 Bij de principes van het gemene recht komen, zoals we hierboven aanhaalden, de beschermingsmechanismen van de burgerlijke aansprakelijkheid van de bestuurders op de eerste plaats. Artikel 62 van de Vennootschappenwet verwijst in dat verband naar

de mandaatregeling, zodat elke bestuurder tegenover de vennootschap individueel aansprakelijk is voor zijn kleine beheersfouten. Die verwijzing wordt aangevuld met een bijzondere regel die een hoofdelijke en vermoedelijke aansprakelijkheid van alle bestuurders impliceert wanneer de fout een overtreding van de statuten of van de Vennootschappenwet en dus ook van het boekhoudkundig recht inhoudt.

De bestuurders zijn dus aansprakelijk tegenover de vennootschap en niet tegenover de afzonderlijke aandeelhouders, tenzij in heel uitzonderlijke gevallen, waarin dan een gezamenlijke beslissing van de algemene vergadering vereist is en waarbij, net als in andere materies, het meerderheidsprincipe van toepassing is. Het is dus erg uitzonderlijk dat de meerderheidsaandeelhouders beslissen om hun vertegenwoordigers in de raad van bestuur aansprakelijk te stellen, dan wel om zichzelf in hun hoedanigheid van bestuurder aansprakelijk te stellen ...

De rechtspraak is sterk geëvolueerd onder invloed van de artikelen 584 en 1039 Ger.W. die de voorwaarden bepalen voor de tussenkomst van de rechter in kort geding. Deze wordt steeds vaker gevraagd tussen te komen in de loop van het bestaan van de handelsvennootschappen om het misbruik van meerderheid te voorkomen of om te verhinderen dat ongerechtvaardigde beslissingen getroffen worden.

De wetgever was gevoelig voor die onregelmatigheid en heeft via de hervorming van 18 juli 1991 opnieuw een vorm van minderheidsaandeel in ons recht ingevoerd.

Volgens het artikel 66bis dat uit die hervorming voortvloeit, kan elke minderheidsaandeelhouder die alleen of samen met anderen ten minste 1 % bezit van de stemmen die verbonden zijn aan alle bestaande effecten of van de effecten die een fractie van het kapitaal vertegenwoordigen van minimum 50.000.000 BEF een aansprakelijkheidsvordering instellen. Het resultaat van die vordering, indien ze haar doel bereikt, is overigens tot nut van de vennootschap en niet van de aandeelhouder persoonlijk, aangezien het gaat om een vordering "voor rekening van de vennootschap".

3 Onder de dekmantel van – nog maar eens – het gemene recht, het aansprakelijkheidsrecht en vooral de theorie van het machtsmisbruik hebben de rechtspraak en de rechtsleer overigens al vele jaren een theorie over meerderheidsmisbruik ontwikkeld die de minderheidsaandeelhouders de gelegenheid biedt naar de rechtbank te stappen en de nietigheid te vorderen van een beslissing van een vennootschapsorgaan die de minderheidsbelangen schaadt, onverminderd alle eventuele bijkomende schadevergoeding.

De voorwaarden om een aanklacht in te dienen, zijn in de loop der jaren geëvolueerd. De vordering, die eerst in beperkende termen opgesteld was, hing in het begin af van het bewijs dat de van misbruik beschuldigde meerderheidsaandeelhouders de bedoeling hadden om de minderheidsaandeelhouders af te zetten. Momenteel lijkt dat element van opzet niet meer vereist. Het is nodig maar het volstaat dat een manifeste tegenwerking van het vennootschapsbelang aangetoond wordt en dat er voor de eisende aandeelhouders een, eventueel potentieel, nadeel uit voortvloeit op basis waarvan zij er belang bij hebben een aanklacht in te dienen. Het begrip machtsmisbruik treedt met andere woorden opnieuw op het voorplan. Die evolutie werd wettelijk tot regel bekrachtigd door artikel 190bis, § 1, 4° van de Vennootschappenwet, dat het resultaat is van een hervorming van 29 juni 1993; dat artikel stelt dat "de rechtbank van koophandel op verzoek van elke belanghebbende de nietigheid uitspreekt van een beslissing van de algemene vergadering om elke reden van machtoverschrijding of machtsmisbruik".

In diezelfde context is de rechtspraak sterk geëvolueerd onder invloed van de artikelen 584 en 1039 van het Gerechtelijk Wetboek die de voorwaarden bepalen voor de tussenkomst van de rechter in kort geding. Die wordt steeds vaker gevraagd om tussen te komen in de loop van het bestaan van de handelsvennootschappen om het misbruik van een meerderheid te voorkomen of om te verhinderen dat ongerechtvaardigde beslissingen voltrokken worden. Er vallen op die basis allerhande tijdelijke maatregelen op te leggen: de schorsing van de zitting van een orgaan, inbeslagneming van aandelen, schorsing van stemrechten, schorsing van de gevolgen van een eerder genomen beslissing, aanstelling van een tijdelijke bestuurder, enz. Het is ongetwijfeld de meest interessante instel-

ling, gelet op de snelheid van de procedure en op het feit dat de bevolen maatregelen preventief zijn. Heel vaak eindigt het conflict daar overigens en vervalt de procedure ten gronde, aangezien de beschikking in kort geding de partijen ertoe aanzet om het conflict in der minne te regelen.

4 Er zijn veel en uiteenlopende voorzieningen aan de hand waarvan de Vennootschappenwet het gemene recht heeft aangevuld. De meest radicale is vervat in het artikel 190quater, een onderdeel van de hervorming van 13 april 1995: iedere aandeelhouder kan om "gegronde redenen" naar de rechtbank stappen om de gedwongen overname van zijn aandelen te vorderen door de andere aandeelhouders "op wie de gegronde redenen betrekking hebben". Indien de partijen geen overeenkomst bereiken, moet de rechter, eventueel bijgestaan door een deskundige, de verkoopprijs bepalen.

De controletaak die aan de commissarissen wordt opgelegd in het kader van de artikelen 64 e.v. van de Vennootschappenwet, is een maatregel die alle aandeelhouders beschermt, dus ook de minderheidsaandeelhouders.

Die voorziening vormt een substituut voor het artikel 1871 van het Burgerlijk Wetboek dat stelt dat elke vennoot om "wettige redenen" naar de rechter kan stappen om de vervroegde ontbinding van de vennootschap te vorderen, met name in het geval van een slechte verstandhouding tussen de vennoten. Men weet dat de rechtbanken in de geest van de moderne rechtspraak er steeds afwijzender tegenover stonden om die maatregel uit te spreken. Want vooral voor derden heeft die maatregel nóg radicaler gevolgen aangezien hij leidt tot de verdwijning *erga omnes* van de vennootschap. De belanghebbende aandeelhouders kunnen het conflict nu oplossen zonder de vennootschap in haar bestaan te bedreigen.

5 De wetgever wil de minderheidsaandeelhouders door middel van andere maatregelen beschermen, door ze afzonderlijk of gezamenlijk als leden van de algemene vergadering het recht te geven op meer informatie dan gewoonlijk beschikbaar is via de indiening van de jaarrekening zoals die geregeld wordt door de artikelen 77 en volgende van de Vennootschappenwet en door het boekhoudkundig recht. Op zich vormt de controletaak die aan de commissarissen is opgelegd, volgens de bepalingen van artikelen 64 en volgende van de Vennootschappenwet, een maatregel die alle aandeelhouders beschermt, dus ook de minderheidsaandeelhouders.

Dat maakt dat diverse specifieke gegevens verschuldigd zijn aan de aandeelhouders die verenigd zijn tijdens de algemene vergadering, ofwel in de vorm van speciale rapporten die respectievelijk door de bestuurders en

door de commissarissen opgesteld moeten worden, ofwel in de vorm van een speciale mededeling naar aanleiding van de indiening van de jaarrekening (art. 77, al. 3). Deze vereisten komen vooral voor bij inbreng in natura, oneigenlijke inbreng, toegestaan kapitaal, de afschaffing of beperking van het voorkeursinschrijvingsrecht, de terugkoop door de vennootschap van haar eigen aandelen, belangenconflicten, statutaire wijzigingen van het maatschappelijk doel of de rechten die aan de aandelen categorieën verbonden zijn, omvorming, fusie, splitsing of inbreng van bedrijfstuk, enz. Wanneer de algemene vergadering een beslissing neemt zonder het (de) wettelijk vereiste speciale rapport(en), dan is die beslissing aangetast door een vormgebrek dat meestal als dusdanig en zonder verdere voorwaarde voldoende grond biedt om de rechter die beslissing te doen nietig verklaren (art. 190bis, 5°).

In bepaalde gevallen heeft de aandeelhouder een individueel recht op informatie. Dat is bijvoorbeeld het geval telkens de wet vereist dat de rapporten die in de oproepingsbrief aangekondigd zijn vóór de vergadering beschikbaar moeten zijn voor de aandeelhouders die dat wensen. Bovendien kan elke aandeelhouder die alleen of samen met anderen 1 % van de stemrechten of een kapitaalsparticipatie van minimum 50.000.000 BEF bezit op basis van het artikel 191, eveneens een resultaat van de hervorming van 18 juli 1991, voor een rechtbank de aanwijzing vragen van één of meer met het onderzoek belaste deskundigen, "indien er aanwijzingen zijn dat de belangen van de vennootschap ernstig aangetast (dreigen te) worden". De taak van de deskundige kan voortaan dan ook niet alleen op de boekhouding en de rekeningen slaan, maar ook op de verrichtingen van de organen van de vennootschap.

6 Tot slot worden ook de bepalingen die sommige verrichtingen onttrekken aan de natuurlijke bevoegdheid van de raad van bestuur met de bedoeling ze toe te vertrouwen aan de algemene vergadering of de bepalingen die die verrichtingen doen afhangen van een voorafgaande toestemming van de algemene vergadering, verondersteld de minderheidsaandeelhouders te beschermen, in de mate dat ze de minderheidsaandeelhouders voor die welbepaalde aangelegenheden meer in

VERTEGENWOORDIGING VAN EEN VENNOOT IN ZIJN INDIVIDUEEL CONTROLERECHT

Artikel 64, § 2 Venn. W. geeft elke vennoot in die vennootschappen waar geen commissaris-revisor is benoemd, het recht om in het kader van zijn individueel controlerecht beroep te doen op de bijstand van een extern accountant.

Voorliggende hypothese veronderstelt uiteraard niet dat de vennoot minderheidsaandeelhouder is en situeert zich dus enigszins buiten het kader van het centrale thema van dit artikel. Het lijkt ons niettemin nuttig om kort nog even te focussen op de belangrijke opdracht die de wetgever de externe accountants heeft toevertrouwd ingeval er in de schoot van het bedrijf geen commissaris-revisor wordt aangesteld.

De ondernemingen die beantwoorden aan de definitie van een KMO in de zin van artikel 12, § 2 van de Wet van 17 juli 1975, moeten inderdaad in principe geen commissaris-revisor aanstellen. Worden bedoeld: de ondernemingen waarvan het jaargemiddelde van het personeelsbestand niet meer dan 100 werknemers bedraagt en die niet meer dan een van de volgende drie criteria overschrijden, los van het feit of de betrokken onderneming al dan niet tot een groep van verbonden ondernemingen behoort: jaargemiddelde van het personeelsbestand: 50, jaaromzet (excl. BTW): 200 miljoen BEF en balanstotaal: 100 miljoen BEF. Een K.B. van 17 februari 2000 verhoogde de drempels van de jaaromzet en het balanstotaal tot resp. 6 250 000 euro (252 124 375 BEF) en 3 125 000 euro (126 062 188 BEF).

Voor deze ondernemingen bepaalt de Vennootschappenwet dat "niettegenstaande enige andersluidende statutaire bepaling, ieder vennoot individueel de onderzoeken controlebevoegdheid van een commissaris" heeft. "Hij kan zich laten vertegenwoordigen door een accountant. De vergoeding van de accountant komt ten laste van de vennootschap indien hij met haar toestemming werd benoemd of indien deze vergoeding ten haren laste werd gelegd krachtens een rechterlijke beslissing. In deze gevallen worden de opmerkingen van de accountant medegedeeld aan de vennootschap." (art. 64, § 2 Venn. W. – NV, art. 134 – BVBA en 147octies § 1 en 2 – CVBA).

het beslissingsproces betrekken. Dat is het geval voor de besloten vennootschappen als het gaat om oneigenlijke inbreng en de inkoop van eigen aandelen.

7 De zopas opgemaakte inventaris bewijst aan de hand van de toename van het aantal wetgevende initiatieven op dat vlak en de kracht van de rechtspraak dat de wil aanwezig is om de minderheidsaandeelhouders extra te beschermen, niet alleen in vennootschappen die een publiek beroep doen op het spaarwezen, waar die bescherming om redenen van algemeen belang nog groter is, maar ook in de besloten vennootschappen.

Men mag het basisprincipe, dat de organische werking van de openbare of besloten naamloze vennootschap ondersteunt echter niet uit het oog verliezen. De organen werken volgens de meerderheidswet; de beslissingen die zijn goedgekeurd overeenkomstig de wettelijk of statutair vereiste meerderheden moeten bijgevolg als dusdanig al hun effecten sorteren.

De rechtbanken mogen slechts uitzonderlijk en op basis van een marginaal toetsingsrecht tegen die meerderheden opkomen, op vraag van de minderheidsaandeelhouders. Dit principe staat garant voor efficiëntie en voldoet bovendien aan de billijkheid, vooral gelet op de verantwoordelijkheden die de controle op het bedrijf impliceert.